

УДК 378.17.613

Кокнова Тетяна Анатоліївна

кандидат педагогічних наук, викладач кафедри англійської філології

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Луганськ

koknovatanya@mail.ru

ЗАСОБИ ОПТИМІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

Анотація. У статті розкриті шляхи оптимізації самостійної роботи у ході підготовки майбутніх філологів; розкрито сутність самостійної роботи зі студентами під час навчання у ВНЗ; визначено навчальну стратегію для студентів, під час виконання самостійної роботи; охарактеризовані види контролю під час проведення самостійної роботи, які орієнтують викладачів профільних дисциплін на впровадження педагогічних інновацій у системі підготовки студентів-філологів.

Ключові слова: навчальна стратегія; самостійна робота; студенти-філологи.

Актуальність дослідження. Проблема оптимізації самостійної роботи в процесі навчання студентів у ВНЗ є однією з актуальних в методиці викладання іноземних мов питань. Сучасна ситуація говорить про те, що існуючі способи та форми проектування та проведення самостійної роботи зі студентами-філологами вимагають переосмислення, корекції та пошуку нових педагогічних рішень з цього питання.

Модернізація освіти обумовлює становлення самостійної роботи студентів-філологів як важливої форми організації процесу, що вимагає шляхів для її активізації. Під активізацією розуміється підвищення ефективності самостійної роботи в досягненні якісно нових освітніх цілей надаючи їм проблемного характеру за допомогою яких мотивувати студентів-філологів до формування навчальної та професійної компетенції.

Проблему організації самостійної навчальної роботи студентів у процесі фахової підготовки розглядали українські та зарубіжні науковці В. Бондар, С. Борисюк, В. Буряк, М. Головань, С. Гудкова, М. Данилов, Н. Дідусь, М. Євтух, Б. Єсипов, Л. Журавська, В. Козаков, І. Лернер, С. Марченко, О. Нільсон, Т. Нечаєва, С. Петросян, Г. Романова, Н. Сагіна, Л. Христова, Л. Чернікова, М. Чобітько, О. Чиж, О. Яхно, A. Ven Zeev, M. Eliahu, V. Fittkay, P. Quinceyta ін.

Незважаючи на існуючі дослідження не можна стверджувати, що існує загальна система оптимальної організації самостійної роботи для студентів-філологів під час формування їх професійних якостей. Практика підготовки майбутніх філологів (перекладачів, вчителів іноземних мов, тощо) вказує на те, що на організацію самостійної роботи впливають численні фактори. Це питання стає дуже актуальним оскільки труднощі, з якими стикаються молоді фахівці у ході професійної адаптації, вказують на низький рівень їх умінь застосувати власні знання в процесі вирішення професійних завдань. **Метою статті** є виклад результатів аналізу наукових джерел щодо особливостей організації самостійної роботи студентів-філологів під час навчання у ВНЗ, а саме виділити її основні компоненти, визначити види контролю та навчальні стратегії для її впровадження в навчально-виховний процес.

Результати дослідження. Організація самостійної роботи, що проводиться з студентами-філологами це запланована робота, що виконується по завданню та при методичному керівництві викладача, але без його безпосередньої участі. Вона сприяє поглибленню та розширенню знань, формування інтересу до пізнавальної діяльності, оволодінням прийомами процесу пізнання, розвитку пізнавальних здібностей [5, с. 58].

А. Вербицький стверджує, що самостійна робота володіє великим дидактичним потенціалом, оскільки в її ході проходить не тільки засвоєння навчального матеріалу, але й його розширення, формування вмінь працювати з різноманітними видами інформації, розвиток аналітичних здібностей, навичок контролю та планування навчального часу [1, с. 7].

На думку Г. Титової, самостійна робота студентів для поділяється на аудиторну та позааудиторну. Аудиторна самостійна робота складає різноманітні види контрольних творчих та практичних завдань під час практичних та семінарських занять. Позааудиторна самостійна робота традиційно включає такі форми як: виконання письмових домашніх завдань, підготовка до розгляду раніше прослуханого лекційного матеріалу та практичному занятті, підготовка доповідей, виконання рефератів, курсових проектів, дипломні проекти, підготовка звітної документації з практики на підприємстві та ін. Такі форми роботи зорганізуються на

протязі всього періоду проведення навчальної дисципліни та немає регламентованих норм [5].

Практика підготовки спеціалістів вказує на той факт, що зменшення кількості аудиторних годин на користь самостійної роботи не вирішує проблеми. Ті 50% навчального часу студентів-філологів, які витрачаються сьогодні на самостійну роботу, не дають очікуваних результатів за рахунок наступних причин:

- по-перше, зміст самостійної роби, що реалізується викладачами у рамках практичних професійно-орієнтованих дисциплін, не зв'язані з цілями формування професійних компетенцій майбутніх філологів;

- по-друге, самостійна робота завдяки своїй недостатньої цілеспрямованості, слабкого контролю, недостатньої варіативності, під час якої не завжди враховуються індивідуальні можливості, інтереси суб'єктів, не може забезпечити реалізацію поставлених перед нею задач;

- по-третє, більша частина обсягу завдань, відведених на самостійну роботу, не виконується взагалі або виконується формально, недобросовісно, переписується з різноманітних доступних ресурсів.

Таким чином, ми бачимо необхідність активізувати самостійну роботу для підвищення її ролі в підвищенні якості освіти та підготовки спеціалістів філологічного профілю.

Самостійна робота розглядається як система, що має особисту структуру, з її наступними компонентами: мотиваційним, організаторським, рефлексивним, виконавчим, контрольним [2, с. 281]. Кожний з зазначених компонентів вимагає наявність специфічних знань та якостей, що допомагають з'ясувати необхідні психолого-педагогічні умови підготовки студентів-філологів до самостійної роботи.

Мотиваційний компонент вимагає уміння активізувати свій позитивний інтенціональний досвід (психічний механізм, що спричиняє вибірковість індивідуальної інтелектуальної діяльності, тобто інтелектуальні переваги, переконання, умонастрої)[5, с. 112], бачити життєвий сенс у квазіпрофесійній роботі, підтримувати високий рівень мотивації на всіх етапах самостійної роботи,

необхідно володіти прийомами стимуляції та налаштування до роботи особистого інтелекту, що залежить від їх індивідуальних мотивів.

Виконавчий компонент вимагає від студентів відповідного рівня знань та вмінь: розвиток здібностей до аналізу, синтезу, абстракції, узагальнення; навички роботи з інформацією (швидкість: читання, розуміння, перекодування, конспектування).

Рефлексивний компонент передбачає наявність з'ясувати межі ще не відомого студентам з метою отримання необхідної інформації, самокритичність до своїх дій та вмінь співвідношення знань та можливостями, що можливо використовувати їх в предметному світі та самому собі з вимогами діяльності та задачами, що вирішуються.

Організаційний компонент включає в себе наступні уміння: з'ясування обсягу виконуваної роботи, виділення етапів роботи, постановка цілей та задач на кожному етапі діяльності, розподіл часу на виконання завдань, організація робочого простору, залучення додаткових заходів для самостійного виконання завдань, організації робочого простору, залучення додаткових засобів для виконання самостійної роботи. Окрім того, даний компонент потребує наявності необхідного рівня сформованості та уміння управляти собою.

Контрольний компонент включає здатність оцінювати якість як кінцевого продукту, так і відмінних етапів самостійної роботи, вміння вибрати адекватні форми та методи оцінки.

Дослідники виділяють декілька рівнів самостійної роботи, які передбачають виконання завдань з поступовим ускладненням, переходячи від завдань репродуктивного до творчого характеру [6]. Перший рівень це імітація способів виконання завдань; другий рівень це самостійна робота, що виконується за наданим прикладом або зразком; третій рівень це реконструйована самостійна робота; четвертий рівень – це евристична самостійна робота; п'ятий рівень – творча (дослідницька) самостійна робота.

Основними критеріями якості організації самостійної роботи з студентами-філологами служить наявність контролю результатів і технічних умов виконання завдань. Здійснення ефективного контролю допомагає студенту методично

правильно та з мінімальним часовими затратами засвоїти теоретичний матеріал та придбати навички рішення необхідних практичних задач [4]. Для підготовки майбутніх філологів можливо використовувати наступні види контролю в ході проведення самостійної роботи:

- коректувальний – здійснюється викладачем під час індивідуальних занять (консультацій) у формі співбесіди або тестової перевірки;

- констатувальний – здійснюється за попередньо спланованим графіком навчання за дисципліною або виконання необхідного завдання для оцінки результатів проведеного дослідження;

- самоконтрольний – здійснюється самим студентом-філологом в ході вивчення дисципліни за попередньо визначеними викладачем питаннями до курсу;

- ітоговий – атестація студентів-філологів за всіма видами роботи, що були визначені курсом.

Ефективність самостійної роботи залежить і від організаційно-технічних умов, що передбачають науково-методичне забезпечення (необхідна література, орієнтаційні (технологічні карти), алгоритми, зразки виконання робіт, нормативні вимоги та ін.), наявність комп'ютерного забезпечення, професійні комп'ютерні програми, можливість консультацій по питанням, що виникають у ході самостійної роботи. Особливі вимоги необхідно виявляти до змісту та форми завдань відібраних для самостійної роботи зі студентів-філологів. Завдання повинні бути спрямовані на формування професійної компетентності та мати проблемний характер, проходити збільшення варіацій форм та методів роботи для надання їй варіативного характеру та більш повного врахування індивідуальних можливостей та вподобань студентів.

Для ефективного виконання самостійної роботи необхідно навчити студентів-філологів оволодіти навчальними стратегіями, під якими розуміється комплекс дій, цілеспрямовано організованих для вирішення різноманітних типів навчальних задач. Навчальні стратегії вирішують зміст та технологію виконання самостійної роботи, а також дають можливість студенту сформувати виконавчу активність, що складається із комплексу способів обробки інформації, оцінки, контролю та регуляції особистої діяльності [3, с. 299]. Процес їх формування починається ще в

навчальній школі та продовжується протягом всього періоду підготовки: різноманітні навчальні дії та алгоритми включають взаємозв'язок та стійкі відносини (комплекси дій), автоматично включаючись в навчальний процес під час виконання необхідних завдань самостійної спрямованості. Під навчальною стратегією розуміється алгоритм дій спрямований на засвоєння професійно-необхідних знань або інформації та таким чином формування професійно-необхідних якостей. Основними компонентами навчальної стратегії, що доцільно використовувати під час підготовки студентів-філологів є [6, с. 301]:

- 1) довготривалі цілі (плани, програми), що з'ясовують організацію навчальної діяльності на перспективу (досягнення навчальних цілей);
- 2) технології (способи, прийоми, методи), за допомогою яких реалізується досягнення навчальних цілей;
- 3) ресурси, що забезпечують досягнення навчальних цілей на керування навчальною діяльністю.

Навчальні дії та алгоритми допомагають зрозуміти навчальну задачу, спланувати хід її виконання, проконтролювати та оцінити отриманий результат. Згідно з процесуальними характеристиками навчальної діяльності (отримання та обробка інформації, планування навчальної роботи, контроль та оцінка) навчальні стратегії студентів можуть бути розподілені на дві групи.

По-перше, це когнітивні стратегії: навчальна діяльність, що в них входить спрямована на обробку та засвоєння інформації. До когнітивних навчальних стратегій відносяться:

- повторення: заучування, переписування, підкреслення, виділення та ін.;
- елаборація (від англ. elaboration – деталізація, розробка, удосконалення): конспектування, встановлення міжпредметних зв'язків, використання додаткової літератури, перифраз, складання понятійного дерева та ін.;
- організація: групування за темами, поставлення класифікацій, таблиць, схем, написання резюме та ін.

По-друге, це метакогнітивні стратегії, які сприяють організації та управління навчальною діяльністю. До метакогнітивних навчальних стратегій відносяться:

- планування: встановлення плану, логіка планування змісту, реалізація цілі та ін.;

- спостереження: оцінка досягнутого, відповіді на запитання, використання теорії на практиці, складання тез за темою, звернення до інших наукових джерел;

- регуляція: самоконтроль, самооцінка, використання додаткових ресурсів, вольова регуляція, визначена послідовність та виконання завдань.

Існує ряд форм реалізації самостійної роботи студентів-філологів:

- вивчення літературних джерел (підручник, монографія, стаття в журналі або газеті, словник, довідник, енциклопедія), нормативних актів з конкретної теми, конспектування;

- тренінг, по вирішенню задач (стимулюючі ситуації за допомогою навчально-ігрових форм, тестування, сократівські бесіди, метод аналізу конкретної ситуації) в усній або письмовій формі;

- узагальнення практичних напрацювань для подальшої доповіді на занятті;

- підготовка до тематичної дискусії, рейтингу, теми, проблеми, професійні завдання;

- підготовка до заліку, іспиту або іншої форми контролю знань;

- обмін інформації з іншими студентами;

- підготовка звітної документації за проведенням завданням практики, підготовка до рольових ігор.

У зв'язку з цим самостійна робота повинна розглядатися в контексті не тільки оволодіння професійними компетенціями, але і формування методичних основ самостійного вирішення професійних задач.

Завдання першого та другого рівнів самостійної роботи спираються на базові навчальні стратегії (повторення та елаборація), тому можуть бути використані для формування будь-яких видів професійних компетенцій. Завдання третього та вищого рівней є більш складні, вони вимагають глибоку підготовку та інтеграцію деяких навчальних стратегій [3].

Для підвищення відповідальності студентів за якісне та неформальне виконання самостійної роботи необхідно змінити систему контролю, наприклад,

здійснювати оцінку навчальних досягнень студентів за допомогою кредитно-модульної системи [7].

Новою формою самостійної діяльності студентів, що підвищує їх відповідальність за отримання освіти, повинно стати проектування особистого освітнього маршруту. По спрямованості виділяються наступні варіанти індивідуальних маршрутів студентів: орієнтовані на отримання знань; формування себе як особистості, що має освіту; формування себе, як майбутнього спеціаліста; орієнтованого на наукову діяльність. Конструювання системи самостійної роботи слід здійснюватися за допомогою принципу зростання складності, обсягу, значення та творчого характеру. На останніх курсах великий обсяг самостійної роботи повинен виконуватися в рамках навчально-професійної діяльності.

Висновки. Отже ми дійшли висновку, що самостійна робота не тільки сприяє формуванню професійної компетентності, але і забезпечує процес розвитку методологічної зрілості, навичок самоорганізації та самоконтроля впродовж освітньої діяльності. Це є особливо важливим, оскільки передбачає становлення майбутнього спеціаліста (філолога) як суб'єкта професійної діяльності, здатного до самоосвіти, проектування та самовдосконалення своїх дій. Визначені структурні компоненти та навчальні стратегії вирізняються спрямованістю на підготовку фахівця (філолога), здатного до креативної діяльності в системі професійної освіти. У перспективі необхідно розглянути можливості впровадження педагогічних інновацій під час роботи викладачів профільних дисциплін з майбутніми філологами у ході впровадження самостійної роботи в навчально-виховний процес.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вербицкий А. А. Самостоятельная работа и самостоятельная деятельность студента / А. А. Вербицкий // Проблемы организации работы студентов в условиях многоуровневой структуры высшего образования: тезисы докладов Всероссийская научно методическая конференции. Волгоград: Волг ГТУ, 1994. С. 6 – 23.
2. Журавська Л. М. Концептуальні умови управління самостійною роботою студентів у вищих закладах освіти / Л. М. Журавська // Освіта та управління. – 1999. – № 2. – С. 105–115.
3. Костромина С. Н., Дворникова Т. А. Учебные стратегии как средство организации самостоятельной работы студентов / С. Н. Костромина, Т. А. Дворникова // Вестник СПбГУ, Сер. Философия. Политология. Социология. Психология. Право. Международные отношения. Вып. 3 Сент. СПб., 2007. - С. 295 – 306

4. Мірошниченко Ю. Аналіз стану організації самостійної роботи студентів університетів у процесі кредитно-модульного навчання / Ю. Мірошниченко, О. Троян // Освіта на Луганщині. – № 2 (33). – 2010. – С. 60 – 65.
5. Титова Г. Ю. Организация самостоятельной работы студентов на основе контекстного подхода в профессиональной подготовке социальных педагогов в педвузе: дис. ... канд. пед. наук. Томск: ТГПУ, 2005. 186 с.
6. Топольский В. О. Проблемы организации самостоятельной работы студентов университета в процессе кредитно-модульной системы обучения / В. О. Топольский // Молодой ученый. – 2014. – №3. – С. 1039 – 1043.
7. Чиж О. Н., Сагіна Н. С. Самостійна робота студентів у навчальному процесі / О. Н. Чиж, Н. С. Сагіна // Нові педагогічні технології в контексті сучасних концепцій і змісту освіти: зб. статей. – Луганськ, 1999. – С.211 – 243

Рецензент

Харченко С. Я. – д. пед. н., проф.

Стаття надійшла до редакції 30.11.2014

СРЕДСТВА ОПТИМИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ-ФИЛОЛОГОВ

Кокнова Татьяна Анатольевна

кандидат педагогических наук, преподаватель

ГУ «Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко», г. Луганск

koknovatanya@mail.ru

Аннотация. В статье раскрыты пути оптимизации самостоятельной работы в ходе подготовки будущих филологов; раскрыта сущность самостоятельной работы со студентами во время обучения в ВУЗ; определена учебная стратегия для студентов, при выполнении самостоятельной работы; охарактеризованы виды контроля при проведении самостоятельной работы, которые ориентируют преподавателей профильных дисциплин на внедрение педагогических инноваций в системе подготовки студентов-филологов.

Ключевые слова: учебная стратегия; самостоятельная работа; студенты-филологи.

THE TOOLS OF OPTOMISATION THE SELF-STUDY WITH THE PHILOLOGY STUDENTS

Tetyana A. Koknova

PhD in pedagogics, lecturer of English Philology Department

Taras Shevchenko National University of Luhansk, Luhansk

koknovatanya@mail.ru

Abstract. The article reveals ways of optimization of the self-study while teaching the prospective philologists'; the essence of the independent work with the students during training in the high school is highlighted; the training strategies for students are defined in the performance of the self-study; types of control are characterized during the self-study that can orient lectures of the specialized disciplines to implement pedagogical innovations in the training of philology students.

Keywords: learning strategy; self-study; philology students.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Verbickij A. A. Self-study work and independent activity of students // Problems of organizing the students' work in a multilevel structure of higher education: abstracts Russian Scientific Methodical Conference. Volgograd: Volg GTU, 1994. P. 6 – 23. (in Russian)
2. Zhuravs`ka L. M. Conceptual conditions of management the self-study workk of students in higher educational institutions / Zhuravs`ka L. M. // Teaching and mamagement. – 1999.–№ 2. – P. 105–115. (in Ukrainian)
3. Kostromina S. N., Dvornikova T. A. Teaching strategies as a means of self-study work of students / S. N. Kostromina, T. A. Dvornikova // Bulletin of St. Petersburg State University, Philosophy Series. Political science.Sociology.Psychology.Right.international relations. Vyp. 3 Sent. SPb., 2007. P. 295 – 306. (in Russian)
4. Miroshny`chenko Yu. Analysis of the individual work of university students in the credit-modular training / Yu.Miroshnichenko, O. Troyan // Education in Luhansk. – № 2 (33).– 2010. – P. 60 – 65. (in Ukrainian)
5. Titova G. Ju. Organization of independent work of students on the basis of the contextual approach in training social workers in Technicalities: dis. ... kand. ped. nauk. Tomsk: TGPU, 2005. 186 p. (in Russian)
6. Topol'skij V. O. Problems of organizing the self-study for students of the University in the process of credit-modular system training/ V. O. Topol'skij // Young scientist. – 2014.– № 3. – P. 1039 – 1043. (in Russian)
7. Chy`zh O. N., Sagina N. S. Independent work of students in the learning process / O. N. Chy`zh, N. S. Sagina // New educational technology in the context of modern concepts and Education: zb. statej. – Lugans`k, 1999.– P. 211 – 243. (in Ukrainian)